

**Sun'iy intellektning elektron (raqamli) hukumatga ta'siri:
muammolar va imkoniyatlar**

Abdullayev Shohzod Xayrulla o'g'li

Chilonzor tuman adliya bo'limi bosh maslahatchisi

Tel: +998 97 491 77 11

e-mail: shaxzodabdullayev9705@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada sun'iy intellektning elektron (raqamli) hukumatga ta'siri, u taqdim etayotgan imkoniyatlar va tug'dirishi mumkin bo'lgan potensial muammolar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: elektron (raqamli) hukumat, sun'iy intellekt, elektron davlat xizmatlari, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi, chatbotlar.

Аннотация: В статье анализируется влияние искусственного интеллекта на электронное (цифровое) правительство, возможности, которые оно предоставляет, и потенциальные проблемы, которые оно может вызвать.

Ключевые слова: электронное (цифровое) правительство, искусственный интеллект, электронные государственные услуги, конфиденциальность персональных данных, чат-боты.

Abstract: In this article analyzes the impact of artificial intelligence on electronic (digital) government, the opportunities it presents and the potential problems it may cause.

Key words: electronic (digital) government, artificial intelligence, electronic public services, privacy of personal data, chatbots.

XXI asrda sun'iy intellekt (SI) ko'plab sohalarda inqilob qilmoqda va raqamli (elektron) hukumat ham bundan mustasno emas. Butun dunyo bo'ylab davlatlar davlat xizmatini ko'rsatishni yaxshilash, samaradorlikni oshirish va fuqarolik jamiyatida fuqarolarning ishtirokini yaxshilash uchun sun'iy intellektni o'z raqamli strategiyalariga kiritishmoqda.

Elektron (raqamli) hukumat - davlat xizmatlarini onlayn shaklda ko'rsatish, fuqarolar bilan masofadan muloqot qilish va hukumat faoliyatini soddalashtirish uchun raqamli (axborot kommunikatsiya) texnologiyalardan foydalanishni anglatadi. Sun'iy intellektning paydo bo'lishi ushbu evolyutsiyada muhim bosqich bo'lib, davlat boshqaruvini misli ko'rilmagan darajada o'zgartirish imkonini beradi. Elektron (raqamli) hukumatga sun'iy intellektning tatbiq etilishi qator imkoniyatlar taqdim etishi mumkin. Quyida ularni birma-bir ko'rib chiqamiz:

Birinchidan, davlat xizmatlarini ko'rsatishni kengaytiradi va osonlashtiradi. SI tomonidan raqamli hukumatga taqdim etiladigan eng muhim imkoniyatlardan biri bu davlat xizmatlarini ko'rsatishni yaxshilashdir. Sun'iy intellekt texnologiyalari turli davlat funksiyalarini avtomatlashtirishi va optimallashtirishi mumkin, bu esa tezroq, samaraliroq va qulaylashtirilgan xizmatlar ko'rsatilishiga olib keladi¹.

Sun'iy intellekt doimiy vazifalarni avtomatlashtiradi ya'ni fuqarolarning elektron shakldagi so'rovlariga javob berish kabi odatiy ma'muriy vazifalarni avtomatlashtirishi mumkin. Misol uchun, sun'iy intellektga asoslangan chatbotlar fuqarolarning katta hajmdagi so'rovlarini ko'rib chiqishlari, tezkor javob berishlari va inson resurslari murakkabroq vazifalarni bajarishi uchun ularni bu (oddiy) vazifalardan ozod qilishi mumkin. Bunga Avstraliya hukumati viza arizalarini ko'rib chiqish uchun chatbotlardan

¹ Vicente, M. R., & López, A. J. (2010). A multidimensional analysis of the disability digital divide: Some evidence for internet use. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0736585309000847>)

foydalanishi² misol qilib keltirish mumkin. Bunda SI ko'rib chiqish vaqtini sezilarli darajada qisqartirdi va foydalanuvchilarning xizmatlardan qoniqishini oshiradi.

Shuningdek, sun'iy intellektning yana bir tarmog'i bo'lgan oldindan tahlil qilish xususiyati hukumatlarga fuqarolarning ehtiyojlarini proaktiv tarzda oldindan bilish va hal qilish imkonini berishi mumkin. Bunda SI katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali tendensiyalarni taxmin qilishi va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni aniqlashi mumkin. Misol uchun, taxminiy tahlillar sog'liqni saqlash idoralariga kasalliklarning avj olishini oldindan bilishga yordam beradi, bu esa o'z vaqtida zarur choralarni ko'rish va resurslarni taqsimlash imkonini beradi. Xuddi shunday, ijtimoiy himoya bo'limlari SIDan qaysi shaxslar ishsizlik yoki og'ir holatda qolish xavfi borligini bashorat qilish va ularning ahvoli yomonlashguncha yordam berish uchun foydalanishi mumkin³.

Bundan tashqari, turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tahlil qilish orqali SI tizimlari xizmatlarni fuqarolarning o'ziga xos ehtiyojlarini qondirish uchun moslashtira oladi. Masalan, soliq organlari soliq to'lovchilarga shaxsiy maslahatlar berish uchun sun'iy intellektdan foydalanishi mumkin, ijtimoiy xizmatlar esa individual holatlardan kelib chiqqan holda moslashtirilgan yordam rejalarini taklif qilishi mumkin. Individuallashtirishning bunday darajasi foydalanuvchi tajribasini va davlat xizmatlari samaradorligini oshiradi.

Ikkinchidan, qaror qabul qilish sifatini yaxshilaydi. SI ma'lumotlarga asoslangan tushunchalarni taqdim etish va inson omili tomonidan yo'l qo'yiladigan kamchiliklarini kamaytirish orqali hukumatda qaror qabul qilish jarayonini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Murakkab SI algoritmlari katta hajmdagi ma'lumotlarni tez va aniq tahlil qilib, inson tomonidan e'tibor berilmaydigan xato va kamchiliklarni aniqlay oladi.

² <https://www.aph.gov.au/>

³ Heeks, R., & Bailur, S. (2007). Analyzing e-government research: Perspectives, philosophies, theories, methods, and practice. paper](<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X07000128>)

Bunda, SI hukumat moliyaviy operatsiyalarida firibgarlik va korrupsiyani aniqlash va oldini imkonini kengaytiradi. SI algoritmlari firibgarlar tomonidan noqonuniy moliyaviy operatsiyalar kabi shubhali faoliyatni aniqlash uchun tranzaksiya ma'lumotlarini tahlil qiladi. Masalan, soliq organlari moliyaviy ma'lumotlardagi namunalarni tahlil qilish orqali soliqdan bo'yin tovlashni aniqlash uchun SIDan foydalanishi mumkin. Bu nafaqat davlat faoliyatining yaxlitligini oshiradi, balki davlat mablag'larini ham tejaydi.

SI talab va taklif haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilish orqali resurslarni samarali taqsimlashi mumkin. Masalan, favqulodda vaziyatlar xizmatlari yuqori darajadagi hodisalarning joylashuvi va vaqtlarini bashorat qilish uchun SIDan foydalanishi mumkin, bu ularga resurslarni yanada samaraliroq taqsimlash imkonini beradi. Xuddi shunday, kommunal xizmatlar suv va elektr energiyasini taqsimlashni optimallashtirish, chiqindilarni kamaytirish va xizmat ko'rsatish ishonchligini oshirish uchun sun'iy intellektdan foydalanishi mumkin.

Uchinchidan, fuqarolarning faolligini oshiradi. Sun'iy intellekt hukumatlarning fuqarolar bilan aloqalarini o'zgartirib, o'zaro aloqalarni yanada qulayroq qamrab oladi va ishtirokni faollashtirish imkonini beradi. SI texnologiyalari real vaqt rejimida muloqotni osonlashtirishi, fuqarolarning fikr-mulohazalarini tahlil qilishi va qarorlar qabul qilish jarayonlarida jamoatchilik ishtiroki uchun platformalar yaratishi mumkin⁴.

Sun'iy intellektga asoslangan chatbotlar va virtual yordamchilar hukumat va fuqarolar o'rtasida real vaqt rejimida muloqot qilish imkonini beradi. Ushbu vositalar so'rovlarga tezkor javoblarni taqdim etishi, xizmatlarga kirish bo'yicha ko'rsatmalarni taklif qilishi va hatto tranzaksiyalarni amalga oshirishi mumkin. SI hukumatlarga fuqarolarning fikr-mulohazalarini yanada samaraliroq o'rganishi va tahlil qilishda yordam berishi mumkin. Sun'iy intellektning bir tarmog'i bo'lgan hissiyotlarni tahlil qilish turli masalalar bo'yicha jamoatchilik fikrini o'rganish uchun ijtimoiy media xabarlari, so'rovlar

⁴ Janssen, M., Charalabidis, Y., & Zuiderwijk, A. (2012). Benefits, adoption barriers and myths of open data and open government. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X12000655>)

va boshqa fikrlarni tahlil qiladi. Bu hukumatga fuqarolarning ehtiyojlari va fikri haqida qimmatli ma'lumot beradi⁵.

Shuningdek, SI fuqarolarga davlat vajamiyat manfaati yuzasidan o'z taklif va fikrlarini bildirishlari uchun platformalar taqdim etish orqali qarorlarni qabul qilish jarayonlarida jamoatchilik ishtirokini kuchaytirishi mumkin. Misol uchun, sun'iy intellektga asoslangan vositalar ma'lum bir masala yuzasidan jamoatchilik fikrini tahlil qilishi va siyosatchilarga tahlil natijalari haqida xulosalar berishi mumkin. Bu qaror qabul qilish jarayonida hukumat tomonidan fuqarolarning ovozi eshitilishi va hisobga olinishini ta'minlaydi.

Sun'iy intellekt yuqorida aytib o'tilgan qator imkoniyatlar bilan birgalikda uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlash uchun hal qilinishi kerak bo'lgan bir qator muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Birinchidan, axloqiy va shaxsiy hayot daxlsizligi bilan bog'liq muammolar. SI tizimlari ko'pincha katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlarga kirishni talab qiladi, bu esa ma'lumotlarning maxfiyligi va xavfsizligi haqida savollar tug'diradi.

1. Ma'lumotlar maxfiyligi va xavfsizligi. Fuqarolar ma'lumotlarining maxfiyligi va xavfsizligini ta'minlash - hukumatda sun'iy intellektni tatbiq etishda muhim muammolardan biri hisoblanadi. Hukumat tomonidan shaxsiy ma'lumotlarni buzilish va noto'g'ri foydalanishdan himoya qilish uchun mustahkam ma'lumotlarni himoya qilish tizimini yaratishi kerak. Bu ma'lumotlarni qattiq shifrlashni, kirishni boshqarishni va muntazam xavfsizlik tekshiruvlarini amalga oshirishni o'z ichiga oladi⁶.

Bundan tashqari, hukumat ma'lumotlar qanday to'planishi, ishlatilishi va saqlanishi kabi ma'lumotlarning shaffofligini ta'minlashi, fuqarolarga aniq ma'lumotlarni taqdim etishi va ularning roziligini olishi kerak.

⁵ McDermott, P. (2010). Building open government. (<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0275074010366794>)

⁶ Bannister, F., & Connolly, R. (2011). The trouble with transparency: A critical review of openness in e-government. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X11000613>)

2. Xolislik va adolat. SI tizimlari o'zlari foydalanayotgan ma'lumotlarda mavjud bo'lgan salbiy fikrlarni beixtiyor ravishda bo'rttirishi mumkin. Bu, ayniqsa, huquqni muhofaza qilish, ijtimoiy xizmatlar va bandlik kabi sohalarda adolatsizlik yoki kamsitish kabi holatlarga olib kelishi mumkin. Hukumat sun'iy intellekt tizimlarida turli xil ta'lim ma'lumotlari, muntazam tekshiruvlar va algoritmik shaffoflik kabi noxolislikni aniqlash va yumshatish bo'yicha choralar ko'rishlari kerak. SI tizimlarining adolatli va xolis bo'lishini ta'minlash jamoatchilik ishonchini saqlash va adolatli natijalarga erishish uchun juda muhimdir⁷.

3. SIDan axloqiy meyorlarga rioya etgan holda foydalanish. Hukumat sun'iy intellektdan inson huquqlari va qadr-qimmatini hurmat qilgan holda qo'llanilishini ta'minlashi lozim. Bunga kuzatuv, diskriminatsiya yoki manipulyatsiya uchun SIDan foydalanishning oldini olish kiradi. Hukumat mas'uliyat, shaffoflik va inson nazorati kabi tamoyillarni o'z ichiga olgan sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha axloqiy me'yorlar va asoslarni yaratishi kerak.

Bundan tashqari, SI siyosati jamiyat qadriyatlari va me'yorlariga mos kelishini ta'minlash uchun jamoatchilik maslahatlari va manfaatdor tomonlarning ishtiroki muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, texnik va operatsion muammolar mavjudligi.

Raqamli hukumatda sun'iy intellektni joriy etish, shuningdek, bir qator texnik va operatsion muammolarni, jumladan, infratuzilma, tajriba va hamkorlikka bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradi.

1. Infratuzilma va investitsiyalar. Hukumatda sun'iy intellektni joriy etish infratuzilmaga, jumladan, yuqori unumdorlikdagi hisoblash, ma'lumotlarni saqlash va tarmoq ulanishiga katta sarmoya kiritishni talab qiladi. Hukumatlar zarur infratuzilmani

⁷ United Nations E-Government Survey (2020). Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development. ([https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf))

rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash uchun resurslarni ajratishi kerak, bu uning SI texnologiyalari talablarini qo'llab-quvvatlashini ta'minlashi kerak. Bu bulutli hisoblash, ma'lumotlar markazlari va keng polosali tarmoqlarga sarmoya kiritish, shuningdek, texnologiya provayderlari bilan hamkorlikni o'rnatishni o'z ichiga oladi⁸.

2. Mutaxassislar malakasidagi kamchiliklar va salohiyatni oshirish. Hukumatda sun'iy intellektni muvaffaqiyatli tatbiq etish zarur ko'nikma va tajribaga ega bo'lgan ishchi kuchini talab qiladi. Bu nafaqat sun'iy intellekt va ma'lumotlar fanidagi texnik ko'nikmalarni, balki axloqiy va tartibga soluvchi fikrlarni ham o'z ichiga oladi. Hukumatlar o'quv dasturlari, seminarlar va ta'lim muassasalari bilan hamkorlik kabi salohiyatni oshirish tashabbuslariga sarmoya kiritishi kerak⁹. Bundan tashqari, sun'iy intellekt va tegishli sohalardagi eng yaxshi iste'dodlarni jalb qilish va ularni saqlab qolishi, malakali va qobiliyatli ishchi kuchini yaratish uchun juda muhimdir.

3. O'zaro hamkorlikda ishlash va integratsiya. SI tizimlari uzluksiz ishlash va ma'lumotlar oqimini ta'minlash uchun mavjud davlat tizimlari va jarayonlari bilan integratsiyalangan bo'lishi kerak. Bu o'zaro ishlash, ma'lumotlarni standartlashtirish va tizim muvofiqligi masalalarini hal qilishni talab qiladi. Bunda hukumat sun'iy intellekt tizimlari boshqa raqamli vositalar va platformalar bilan aloqa o'rnatishi va o'zaro aloqada bo'lishini ta'minlash, ma'lumotlar almashinuvi uchun umumiy standartlar va protokollarni o'rnatishi kerak.

Uchinchidan, huquqiy va tartibga solish muammolari.

⁸ Janssen, M., Helbig, N., & van Veenstra, A. F. (2014). Benefits and challenges of data sharing for crisis management: Lessons from the Netherlands. (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944363.2014.912469>)

⁹ Prier, E., & McCue, C. (2009). The implications of the revised Uniform Commercial Code Article 2 on e-procurement contracts. (<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15309576.2009.496712>)

Hukumatda sun'iy intellektdan foydalanish bir qator huquqiy va tartibga solish muammolarini, jumladan, yangi qonunlar, strategiya va boshqaruv tizimlariga bo'lgan ehtiyojni keltirib chiqaradi¹⁰.

1. Qonuniy asoslar va qoidalar. Mavjud huquqiy bazalar sun'iy intellekt texnologiyalarining o'ziga xos muammolari va oqibatlarini yetarli darajada hal qila olmaydi. Hukumatlar SI dan foydalanishni tartibga soluvchi qonunlar va qoidalarni yangilashi va ishlab chiqishi, ular mas'uliyat, javobgarlik va shaffoflik kabi muammolarni hal qilishini ta'minlashi kerak. Bunda SI tizimlarini ishlab chiqish, joylashtirish va nazorat qilish bo'yicha aniq ko'rsatmalar, shuningdek, nizolar va shikoyatlarni hal qilish mexanizmlarini belgilash lozim.

2. Boshqaruv va nazorat. Hukumatda SI dan mas'uliyatli va axloqiy foydalanishni ta'minlash uchun samarali boshqaruv va nazorat muhim ahamiyatga ega. Buning uchun SI texnologiyalarini nazorat qilish va tartibga solish uchun mustaqil organlar yoki agentliklar, shuningdek, hisobdorlik va shaffoflik uchun asoslar yaratish kerak. Hukumat, shuningdek, SI siyosati va amaliyotlari inklyuziv bo'lishini va jamoat qadriyatlariga mos kelishini ta'minlash uchun manfaatdor tomonlar, jumladan, fuqarolar va fuqarolik jamiyati bilan hamkorlik qilishi kerak.

3. Xalqaro hamkorlik va standartlar. SI texnologiyalari global ta'sirga ega va xalqaro hamkorlik transchegaraviy muammolarni hal qilish va izchil standartlarni ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Hukumatlar SI uchun uyg'unlashtirilgan standartlar va protokollarni ishlab chiqish, o'zaro ishlash, ma'lumotlar almashish va axloqiy amaliyotlarni rag'batlantirish uchun birgalikda ishlashi kerak. Bunga Birlashgan Millatlar Tashkiloti va Yevropa Ittifoqi kabi xalqaro forumlarda qatnashish, sun'iy intellektni boshqarish bo'yicha umumiy asoslar va yo'riqnomalarni ishlab chiqish kiradi.

¹⁰ Hood, C., & Dixon, R. (2015). A Government that Worked Better and Cost Less? Evaluating Three Decades of Reform and Change in UK Central Government. (<https://global.oup.com/academic/product/a-government-that-worked-better-and-cost-less-9780199687022>)

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt raqamli hukumatni o'zgartirish, xizmatlar ko'rsatishni yaxshilash, qarorlar qabul qilishni yaxshilash va fuqarolarning faolligini oshirish salohiyatiga ega. Biroq, bularni amalga oshirish uchun axloqiy va maxfiylik muammolari, texnik va operatsion to'siqlar, huquqiy tartibga solish masalalari kabi bir qator muammolarni hal qilishni talab qiladi.

Hukumatlar SIDan mas'uliyatli va samarali foydalanishni ta'minlash uchun infratuzilma, salohiyatni oshirish va boshqaruv tizimlariga sarmoya kiritishi kerak. Bunga ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qat'iy chora-tadbirlarni o'rnatish, sun'iy intellekt tizimlarida noxolislik va adolatni bartaraf etish hamda aniq huquqiy va me'yoriy bazalarni ishlab chiqish kiradi.

Ushbu muammolarni hal qilish va sun'iy intellekt taqdim etayotgan imkoniyatlardan foydalanish orqali hukumatlar yanada shaffof, hisobdor va sezgir davlat boshqaruvini yaratishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vicente, M. R., & López, A. J. (2010). A multidimensional analysis of the disability digital divide: Some evidence for internet use. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0736585309000847>)
2. <https://www.aph.gov.au/>
3. Heeks, R., & Bailur, S. (2007). Analyzing e-government research: Perspectives, philosophies, theories, methods, and practice.paper](<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X07000128>)
4. Janssen, M., Charalabidis, Y., & Zuiderwijk, A. (2012). Benefits, adoption barriers and myths of open data and open government. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X12000655>)

5. McDermott, P. (2010). Building open government.
(<https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0275074010366794>)
6. Bannister, F., & Connolly, R. (2011). The trouble with transparency: A critical review of openness in e-government.
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0740624X11000613>)
7. United Nations E-Government Survey (2020). Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development.
([https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20\(Full%20Report\).pdf](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2020-Survey/2020%20UN%20E-Government%20Survey%20(Full%20Report).pdf))
8. Janssen, M., Helbig, N., & van Veenstra, A. F. (2014). Benefits and challenges of data sharing for crisis management: Lessons from the Netherlands.
(<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01944363.2014.912469>)
9. Prier, E., & McCue, C. (2009). The implications of the revised Uniform Commercial Code Article 2 on e-procurement contracts.
(<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15309576.2009.496712>)
10. Hood, C., & Dixon, R. (2015). A Government that Worked Better and Cost Less? Evaluating Three Decades of Reform and Change in UK Central Government.(<https://global.oup.com/academic/product/a-government-that-worked-better-and-cost-less-9780199687022>)